

NOG TWEE DILETTANTEN

OP HET GEBIED DER NATUURWETENSCHAP.

DOOR

D. LUBACH.

Dr. w. GLEUNS Jr. heeft op bladz. 129 enz. van dit Album aange-
toond, wat de natuurwetenschap is of wezen kan voor de "leeken,"
dat zijn, volgens de beteekenis die hij aan die benaming geeft, zij,
die een natuurwetenschappelijk vak niet als hunne levensroeping, maar
uit liefhebberij, zooals men 't noemt, beoefenen, of zelfs alleen de
beoefening er van op de eene of andere wijze begunstigen en gemak-
kelijk maken. Dat het dilettantisme, in tegenoverstelling van de beoefening
als levensroeping, onderscheiden graden telt, en dat het ten
laatste moeilijk wordt tusschen beiden een scherpe grens te trekken,
toonon de door den Heer GLEUNS aangevoerde voorbeelden duidelijk
aan. Ik betwijfel het onder anderen zeer, of WILLIAM HERSCHEL, al is
hij ook vroeger muzikant geweest, onder de *dilettanten* in de sterren-
kunde moet geteld worden.

Doch dit daargelaten, — ik wensch thans bij de door Dr. GLEUNS aange-
voerde voorbeelden, die op vier na allen tot de sterrenkunde betrekking
hebben, nog twee te voegen: een van een begunstiger der weten-
schap, een ander van een beoefenaar daarvan, die beiden tot de "leeken"
in den zin des schrijvers behooren.

De eerste is een landgenoot, en wel PIETER TEYLER VAN DER HULST.

Deze man, van Engelschen of Schotschen oorsprong (zijne voorouders heetten TAYLOR), geboren te Haarlem den 25 Maart 1702, was een industrieel en koopman aldaar, waar hij ook den 8 April 1778 overleed. Bij uiterste wilsbeschikking bestemde hij een aanmerkelijk gedeelte van zijn vermogen tot het tot stand brengen van eene inrichting, thans onder den naam van Teyler's Fundatie of Stichting bekend. De voorname onderdeelen van die stichting zijn vooreerst twee Genootschappen, het eene gewijd aan de godgeleerdheid, het andere aan de natuurwetenschappen, de letteren, de penningkunde enz. Zij dragen den naam van *Teyler's godgeleerd* en *tweede genootschap*. Voorts behooren tot de stichting een museum, dat in 1784 voltooid werd, en hetwelk bestaat uit eene kostbare verzameling van natuurkundige werktuigen en toestellen, eene niet minder kostbare mineralogische en palaeontologische collectie, eene rijke bibliotheek, vooral bevattende werken over natuurlijke geschiedenis, — ontleedkunde en ontwikkelings geschiedenis ingesloten, — acta van binnen- en buitenlandsche genootschappen, tijdschriften over de verschillende vakken der natuurwetenschap, en ook eene verzameling van de beste (meest oudere) editiën van Grieksche en Latijnsche classici en kerkvaders. Eindelijk maken eene niet groote, maar fraaie verzameling van schilderijen van levende meesters (levende n.l. op het oogenblik van den aankoop), en eene naar het oordeel van kenners nog oneindig kostbaarder verzameling van teekeningen, etsen en gravures mede een onderdeel van het museum uit. Al deze verzamelingen worden in de beste orde gehouden en nog steeds vermeerderd.

Wat volgens het testament van TEYLER nog bovendien uit zijne nalatenschap moest worden gesticht en bekostigd, ga ik, als niet tot ons onderwerp behorende, met stilzwijgen voorbij.

Aan het hoofd der instelling staan vijf directeuren. De genootschappen zijn samengesteld ieder uit zes leden, die onder goedkeuring der directeuren prijsvragen uitschrijven en beoordeelen. Teyler's Stichting bekroont echter niet alleen prijsvragen en geeft die uit. Vooreerst toch heeft zij ook andere werken op hare kosten uitgegeven, die anders moeilijk een uitgever zouden gevonden hebben, getuige het groote muntwerk van VAN DER CHYS. Maar ten tweede en niet in de laatste plaats verwijs ik hier naar de sedert 1866 tot nu toe uitgegeven wordende *Archives du Musée Teyler*.

De verzameling van natuurkundige werktuigen staat onder het bestuur van een directeur daarvan (wel te onderscheiden van de vijf directeu-

ren der stichting), die tevens een uitmuntend ingericht laboratorium en een observatorium ter zijner beschikking heeft. Door dien directeur (in den laatsten tijd ook door andere daartoe uitgenoodigden) worden des winters voor een belangstellenden kring voordrachten gehouden op eene schaal, als men elders in ons land niet ligt vinden zal.

Do mineralogische en palaeontologische verzameling bezit een conservator, de bibliotheek een eersten en tweeden bibliothecaris, — de kunstverzameling een directeur, die in het fundatiehuis woont.

Het museum kan dagelijks door een ieder bezichtigd worden. Van de bibliotheek kan door hen, die dit verlangen, mede dagelijks gebruik worden gemaakt. Alleen des zondags zijn museum en bibliotheek gesloten.

Niemand zal, na dit gelezen te hebben, ontkennen dat PIETER TEYLER VAN DER HULST met eere moet genoemd worden onder de voornamen aanmoedigers, vereerders en beschermers ook der natuurwetenschap. Vreemd is het echter dat zijne stichting aan zoovele Nederlanders zoo weinig bekend is. TEYLER's naam is, ja, vrij algemeen bekend; men weet dat hij een rijk man was en bij uitersten wil kostbare inrichtingen heeft gesticht. Maar daarmede houdt het dan ook bij velen op. Ik zwijg er van dat er zoo vele Haarlemmers zijn, die nooit hunne voeten in het Fundatiehuis in de Damstraat hebben gezet, — zoovele Nederlanders, die, Haarlem bezoekende, alles, maar niet Teyler's Stichting hunne aandacht waardig keuren. Zoo iets ziet men overal. Overal stellen ingezetenen het kennis maken met de merkwaardigheden hunner woonplaats van dag tot dag, van jaar tot jaar uit, "omdat zij die toch alle dagen kunnen gaan zien," — tot de dood hen verrast, of de merkwaardigheden verdwenen zijn. Met reizigers is 't vaak nog erger. Het heugt mij, dat een zeker soort reizigers te Amsterdam het paleis en het doolhof, in den Haag het Bosch en de oude, nu zoo 't heet gerestaureerde "loterijzaal" nagenoeg bij uitsluiting gingen zien; en het verhaal van den aanzienlijken Amsterdamschen jonkman uit de vorige eeuw, die gedurende eene instructieve reis door Holland, te Enkhuizen uitsluitend doch te vergeefs naar het huis zocht, eens door "nieuwsgierige Aagje" bewoond, schetst inderdaad nog de type van een groot aantal reizigers. Maar wanneer een beoefenaar der plantenkunde mij verklaart, nooit geweten te hebben dat TEYLER's Stichting eene bibliotheek bezit en dat deze rijk is aan botanische werken, — niettegenstaande de in 1865 uitgegeven tweede editie van den catalogus voor ieder verkrijgbaar is en later door supplementen in de *Archives* is gevolgd; — wanneer een

rechtsgeleerde mij vraagt of TEYLER's nalatenschap geen heerloos goed is, afkomstig van eene momboirkamer, en van de stichting zelve nooit gehoord heeft; — wanneer 't mij meer dan eens gebleken is, dat wetenschappelijke mannen soms te vergeefs overal zoeken naar zaken, die zij in TEYLER's museum zouden vinden; — dan acht ik het geene overtollige of nuttelooze moeite de aandacht te vestigen op TEYLER's stichting, als eene der schoonste wetenschappelijke instellingen in ons land, en op TEYLER, als eene eervolle plaats verdienende onder de door Dr. GLEUNS bedoelde aanmoedigers en begunstigers der wetenschap.

Over den tweeden, dien ik wensch te noemen, heb ik reeds vroeger in dit Album (jaargang 1856) gesproken. Hij was een Engelschman en zijn naam was GILBERT WHITE. Na verloop van twintig jaren mag eene kleine herinnering aan hem niet ongepast gerekend worden, te meer, nu zijn werk: *The Natural History of Selborne*, na verscheiden uitgaven (door BENNETT, Sir WILLIAM JARDINE, JESSE e. a.) beleefd te hebben, voorleden jaar weder opnieuw is uitgegeven.¹

Selborne was ten tijde van WHITE een dorpje van nog geen 700 inwoners. WHITE was daar in 1720 geboren en, na te Oxford den graad van *Master of Arts* en een godgeleerden graad te hebben bekomen, zette hij zich daar weer neder en bleef er wonen tot aan zijn dood, die in 1793 voorviel. Te Selborne nam de beoefening van de wetenschap der natuur, vooral van de natuurlijke historie, nagenoeg al zijn tijd in beslag; dáárin leefde hij, dáárin bewoog hij zich, maar geheel op zijne eigene wijze. Want ofschoon zijne kennis van zijn geliefkoosd studievak vrij uitgebreid was, en geen belangrijke arbeid op het terrein daarvan, die tot zijn kennis kwam, hem onverschillig liet, zoo waren het toch de voorwerpen, welke hem van nabij omringden, die het hoofdonderwerp zijner studiën uitmaakten. Wat zijn dorp en de onmiddellijke omgeving daarvan hem aanboden, zocht hij te leeren kennen en te doorgronden, en die studie, verbonden met die der oudheden van die omgeving, vulde hoofdzakelijk den langen tijd van zijn

¹ *The Natural History and Antiquities of Selborne. By the Rev. Gilbert White, M. A. Thoroughly revised, with additional Notes, by James Edmund Harting, F. L. S., F. Z. S. — London: Bickers and Son. 1875.* — Wanneer WHITES boek voor het eerst uitgegeven is, is mij onbekend; het moet echter omstreeks 1790 geschied zijn. De uitgave, die ik bij boven bedoeld opstel gebruikte, is die van JARDINE en JESSE, en uitgegeven bij Bohn te London in 1854; zij kost, — ik acht het niet onbelangrijk dit hier bij te voegen, — f 3.50 of daaromtrent.

leven te Selborne op. De uitkomsten van zijne waarnemingen heeft hij nedergelegd in het bovengenoemde boek, dat in den vorm van brieven is geschreven, — “brieven”, zegt de verslaggever in *The Academy* (Febr. 13, 1875) over de nieuwe editie, “die wellicht evenveel natuurkenners gekweekt hebben, als Robinson Crusoë zeelieden heeft voortgebracht (in Engeland natuurlijk), en die, in weerwil van onze vorderingen in kennis, noch tegenwoordig uit den tijd zijn, noch zulks naar alle aanzien ooit zullen worden.”

Ik zou niet durven raden WHITES boek in 't Nederduitsch te vertalen. Doch vooral voor bewoners van het platteland of van daarmede gelijkstaande plaatsen, die zich tot de studie der Natuur uit het groote boek der Natuur zelve aangetrokken gevoelen, die daarbij ook wel gaarne zelve hun steentje wenschen bij te dragen tot de stichting van het groote gebouw der natuurwetenschap; — maar die tevens behoefte gevoelen aan een leidsman, die hen opmerkzaam maakt op wat ieder in zijn nog zoo beperkten kring kan bestudeeren, op de waarnemingen die hij kan en behoort te doen in het belang der wetenschap, — voor de zoodanigen, voor zoover zij het Engelsch machtig zijn, zal WHITES *Selborne* een ware schat wezen, en GILBERT WHITE mag daarom op natuurhistorisch terrein onder die dilettanten genoemd worden, aan wie, naast de door Dr. GLEUNS genoemden, eene hoogst eervolle plaats toekomt. Over hem en zijn boek verwijs ik overigens naar mijn vroeger opstel, of nog liever naar dat boek met de daarbij gevoegde levensschets zelf.

Maart 1876.